УДК 159.928:658.012.32

Особливості зв'язку креативності з комунікативними і організаторськими здібностями студентів-менеджерів

Московченко А.А.
Ania170994@mail.ru

Стаття присвячена вивченню психологічних особливостей зв'язку креативності та комунікативних і організаторських здібностей сучасних менеджерів. Представлений огляд теоретичних та практичних досліджень, присвячених вивченню основних особливостей професійної підготовки менеджерів та необхідних для цього якостей і умінь. Також, представлені результати емпіричного дослідження динаміки креативності, переважаючого типу мислення, комунікативних і організаторських здібностей у студентів-менеджерів у процесі професійної підготовки.

Ключові слова: креативність, комунікативні і творчі здібності, студенти-менеджери.

Статья посвящена изучению психологических особенностей связи креативности с коммуникативными и организаторскими способностями современных менеджеров. Представлен обзор теоретических и практических исследований, посвященных изучению основных особенностей профессиональной подготовки менеджеров и необходимых для этого качеств и умений. Также, представлены результаты эмпирического исследования динамики креативности, наиболее выраженного типа мышления, коммуникативных и организаторских способностей у студентов-менеджеров в процессе профессиональной подготовки.

Ключевые слова: креативность, коммуникативные и творческие способности, студенты-менеджеры.

The article is aimed to reveal the correlation of creativity with communicative and organizational abilities of contemporary manager's research. The overview of theoretical and practical investigations of main manager's professional training specificities and necessary qualities and skills is represented. Also, the results of empirical research of manager's creativity, prevailing thinking type, communicative and organizational abilities dynamics in the process of professional training are outlined.

Keywords: creativity, communicative and organizational abilities, students-managers.

Постановка проблеми. Особливої актуальності на сьогоднішній день в умовах соціально-економічних та політичних змін в Україні набуває проблема професійної підготовки управлінців.

Сутність сучасного менеджменту полягає в оптимізації конкретних завдань управління завдяки раціональному та оптимальному використанню ресурсів: матеріальних, матеріально-технічних, кадрових, фінансових тощо. Тому, однією із актуальних проблем сучасного керівника є проблема професійного росту, або професійної кар'єри працівників управлінської галузі як однієї із складових особистого розвитку, підвищення рівня знань, вмінь та компетентності, тобто постійного руху до успіху. Нині виникає парадоксальна ситуація: керівник не має елементарних знань стосовно своїх обов'язків, про свою професію пізнається з науково-методичної літератури самотужки.

Фундаментальні та динамічні зміни, що відбуваються в даний час у суспільстві, зумовлюють зростання інтересу вчених до проблеми професіоналізації особистості. Разом з тим, для сучасного етапу розвитку нашої країни характерна трансформація соціальної, культурної, професійної сфер, що змінює вимоги до системи підготовки кваліфікованих фахівців, зокрема і працівників управлінської галузі.

Одним із компонентів структури процесу професіоналізації є професійні якості, до складу яких входять спеціальні здібності. Саме від міри усвідомлення рівня розвитку останніх залежить успішність становлення особистості – професіонала.

Для менеджерів найбільш вагомими професійно важливими спеціальними здібностями є ті, що стосуються умінь організовувати роботу людей, спілкуватися з ними, аналізувати ситуацію та приймати рішення, які інтегруються у креативності майбутніх фахівців.

Мета даної статті – проаналізувати особливості зв'язку креативності з комунікативними і організаторськими здібностями студентів-менеджерів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ознаками високорозвиненого професійного мислення та креативності молодих фахівців, на думку багатьох науковців (В.Болотов, М.Вейнстайн, Т.Воропай, М.Кларін, Н.Кравченко, М.Ліпман, К.Мередит, Т.Олійник, Р.Пауль, Є.Полат, Дж.Стіл, Ч.Темпл, О.Тягло, М.Чошанов, Д.Халперн та ін. [3, 5]), є вміння досліджувати реальні виробничі та життєві ситуації; висувати різні варіанти розв'язання поставлених завдань, порівнювати, оцінювати, виявляти недоліки і переваги кожного з них, вибираючи оптимальний; приймати самостійні рішення та прогнозувати їх наслідки.

Важливими якостями професійного творчого мислення сучасних спеціалістів у сфері управління є також уміння аналізувати інформацію, зібрану з різних джерел, з точки зору її достовірності, точності, корисності для розв'язання поставленої проблеми; обговорювати проблему, що вирішується, чітко і продумано викладати власні думки, аргументовано доводити свою точку зору, уважно ставлячись до чужої та враховуючи її; розпізнавати суперечливі дані, судження, аргументи, виявляти і виправляти помилки в чужих розмірковуваннях та визнавати їх у своїх [6].

При цьому, реалізація творчого мислення студентів-управлінців та їх креативного потенціалу реалізується у процесі професійного навчання та набуття професійно важливих якостей молодою особистістю, що досліджували такі вчені як І. Андрійчук, І.Баклицький, В. Бодров, Є. Клімов, Т. Кудрявцев, В. Машин, Л. Мітіна, В. Панок .

Специфіка діяльності менеджера полягає у тому, що керівництво спільною діяльністю людей

© Московченко А.А., 2016

відбувається в системі міжособистісних відносин, яким властиві взаємозалежність, доцільність, упорядкованість, підпорядкованість, результативність, комунікативність, динамізм. Вони, згідно з Г.В.Осовською [4], зумовлюють такі функціональні обов›язки менеджера: визначення цілей; організування; відповідальність за результати; координування (хто, що, коли, де і як повинен робити); контролювання спільних та індивідуальних дій (хто, що, коли, де і як робить); мотивування колективних та індивідуальних дій; здійснення комунікативних зв›язків між колективом (самостійною ланкою організації) та іншими структурними підрозділами й рівнями посад у посадовій ієрархії. Важливу роль при виконанні менеджером функціональних обов›язків відіграє їх соціально-психологічна складова.

Із соціально-психологічною складовою у діяльності сучасних менеджерів істотно пов’язані особливості креативності та інтелектуального розвитку менеджерів. Зокрема, у дослідженні І.В.Волкова [1] з’ясовано, що креативність та достатньо високий рівень інтелектуального розвитку виступають вагомими характеристиками особистісного потенціалу менеджера. Важливість креативності у професійному становленні менеджерів доводиться і у дослідженнях К.В. Батовріної [2], де визначені основні закономірності та етапи розвитку креативності як базової характеристики успішних менеджерів.

Переважаюча роль вираженої креативності та комунікативних умінь менеджерів доводиться і у дослідженні Б.Р.Тамбієвої [7], де дані якості управлінців визначаються як одними із найбільш вагомих компетентностей сучасних менеджерів.

Відповідно, дослідження особливостей вираженості креативності та комунікативних і організаторських умінь студентів-менеджерів є вагомим кроком у забезпеченні їх конкурентоспроможності на ринку праці та професійної компетентності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нами здійснене комплексне дослідження креативного аспекту у контексті професійного становлення студентів-майбутніх менеджерів. У даній публікації проаналізовані результати емпіричного вивчення креативності, типів мислення та комунікативних і організаторських здібностей менеджерів, здійснене за методиками «Визначення типів мислення та рівня креативності» (за Дж. Брунером) та «Комунікативні та організаторські схильності» (за В. В. Синявським та Б. А. Федорошиним). Дослідження проводилося на базі Полтавського університету економіки і торгівлі. У дослідженні брали участь 120 студентів першого та п’ятого курсу факультету менеджменту та бізнесу.

За результатами проведеного дослідження встановлено, що протягом навчання у вузі у студентів-менеджерів відбувається підвищення рівня креативності, що представлено у таблиці 1.

Таблиця 1

Динаміка креативності студентів-менеджерів у процесі професійного навчання

Курс	Рівні креативності менеджерів		
	низький	середній	високий
I	45%	36%	19%
V	34%	22%	44%

Як свідчать дані таблиці 1, у процесі навчання студенти-менеджери стають більш креативними, адже на першому курсі високий рівень даної якості зафіксований у 19% респондентів, а на п’ятому – у 44%. Відповідно, у процесі професійної підготовки менеджерів показник низького рівня креативності зменшився на 11%. Тобто, у процесі навчання у досліджуваних розвинулись підвищена чутливість до проблем, до дефіциту або суперечливості знань, прагнення по пошуку їх рішень на основі висування гіпотез, по формулюванню результату рішення. Вони стали більш спроможними до нестандартних та нетипових рішень життєвих і виробничих ситуацій.

Нами визначено, що серед менеджерів найбільш типовим є знаковий тип мислення, зафіксований у 61% досліджуваних не залежно від курсу навчання. Тобто, ці студенти схильні перетворювати інформацію за допомогою умовиводів. При цьому, знаки, які відображають особливості об’єктів, об’єднуються в більші одиниці. Результатом мисленнєвої діяльності таких студентів є думка у формі поняття чи висловлювання, фіксуючого істотні відносини між предметами, що позначаються. Досліджуваним також властиве достатньо виражене практичне мислення, зафіксоване у 32% респондентів, направлених на реалізацію продуктів когнітивної діяльності у предметній сфері.

Цікавим, на нашу думку, є таке поєднання типів мислення студентів-менеджерів, адже дає підстави стверджувати, що хоча їм і властиве знакове мислення з оперуванням переважно вербальною інформацією, але їх професійне мислення не відірване від реальної ситуації виробничої діяльності.

Результати порівняння комунікативних та організаторських схильностей студентів-менеджерів першого та п’ятого курсів представлені у таблиці 2.

Таблиця 2.

Показники розвитку комунікативних та організаторських схильностей майбутніх менеджерів

Курс	Рівні комунікативних та організаторських здібностей		
	низький	середній	високий
I	35%	40%	25%
V	15%	40%	45%

Як свідчать дані таблиці, студенти п’ятого курсу мають більш розвинені комунікативні та організаторські схильності, оскільки високий рівень їх розвитку притаманний 45%, а середній 40% досліджуваних. При цьому, студенти першого курсу мають менше розвинені комунікативні та організаторські схильності, оскільки низький рівень їх розвитку властивий 35% і середній 40% досліджуваних.

Такі співвідношення відсоткових значень дають підстави стверджувати, що студенти п'ятого курсу, які мають більш розвинуті комунікативні і організаторські схильності, переважно не губляться у новій обстановці, швидко знаходять друзів, постійно прагнуть розширити коло своїх знайомих, займаються громадською діяльністю, допомагають близьким, друзям, виявляють ініціативу у спілкуванні, із задоволенням беруть участь в організації громадських заходів, здатні прийняти самостійне рішення у важкій ситуації. Вони мають більш виражену психологічну готовність до майбутньої професійної діяльності, оскільки налаштовані на взаємодію з людьми і вміють її реалізовувати, у чому і полягає значна частина роботи менеджера.

Студенти першого курсу, яким більше властивий низький рівень розвитку комунікативно-організаторських здібностей, часто почувають себе скуто в новій компанії, колективі, вважають за краще проводити час наодинці з собою, обмежують свої знайомства, відчувають труднощі у встановленні контактів з людьми і, виступаючи перед аудиторією, погано орієнтуються в незнайомій ситуації, не відстоюють свою думку, важко переживають образи, прояв ініціативи в суспільній діяльності вкрай занижений, часто вони воліють уникати прийняття самостійних рішень.

Таким досліджуваним складно взаємодіяти з оточуючими людьми, що відображає низький рівень їх соціально-психологічної готовності до майбутньої професійної діяльності у ролі менеджера.

Для доведення статистичної значимості зафіксованих відмінностей у проявах комунікативно-організаторських здібностей майбутніх менеджерів першого та п'ятого курсів використаний критерій χ^2 - Пірсона, емпіричне значення якого = 12,520. Оскільки χ^2 - емпіричне > χ^2 - критичного 5,991 ($p \leq 0,05$); 9,210 ($p \leq 0,01$) і k=2, то відмінність у рівні розвитку даних якостей на різних курсах навчання менеджерів є статистично значимою.

Отримані дані свідчать про позитивну динаміку розвитку комунікативних та організаторських схильностей майбутніх менеджерів у процесі навчання. Навчаючись у ВНЗ, студенти адаптуються до нових умови навчання, вони отримують ґрунтовну теоретичну і практичну підготовку, внаслідок чого рівень розвитку їх комунікативних та організаторських схильностей зростає.

Нами передбачено, що існує зв'язок між рівнем сформованості креативності та комунікативних і організаторських здібностей у студентів-менеджерів, оскільки уміння творчо вирішувати різні життєві та професійні задачі – важлива якість менеджера, що характеризує як його мислення, так у комунікативні орієнтації. Нами порівняні показники сформованості комунікативних і організаторських здібностей досліджуваних із відмінним рівнем креативності, в результаті чого зафіксовані істотні відмінності.

Студентам із заниженою креативністю переважно притаманний низький рівень комунікативних і організаторських схильностей (47% та 52% низького рівня значення у досліджуваних відповідно). Натомість, студенти із високою креативністю мають більш високо розвинені комунікативні і організаторські схильності (властиво 64% досліджуваних). Вагомість таких показників доводить значення χ^2 - емпіричного, яке = 11,744 при χ^2 - критичному 5,991 ($p \leq 0,05$); 9,210 ($p \leq 0,01$) і k=2. тобто, у студентів-менеджерів із високим рівнем креативності більше та краще розвинуті комунікативні і організаторські схильності. Вони як у мисленнєвій діяльності, так і у спілкуванні з людьми схильні проявляти підвищену креативність, нестандартний підхід до вирішення проблемних ситуацій. Такі дані можуть бути пояснені науковими поглядами на природу креативності, не як характеристики пізнавальної сфери, а як загальної особливості особистості.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Таким чином, визначено, що креативність та комунікативні і організаторські здібності є вагомим компонентом успішного професійного становлення майбутніх менеджерів.

За результатами проведеного дослідження визначено, що у процесі професійної підготовки у студентів-менеджерів підвищується рівень креативності. Вони стають більше спроможними нетипово вирішувати життєві та професійні проблеми. Переважаючим типом мислення досліджуваних є знакове, що поєднується з ознаками предметного мислення, і свідчить про практичну зорієнтованість мислення студентів.

Також, протягом навчання у майбутніх менеджерів підвищується рівень комунікативних та організаторських здібностей, вони набувають більш вираженої психологічної готовності до майбутньої професійної діяльності, оскільки налаштовані на взаємодію з людьми і вміють її реалізовувати, у чому і полягає значна частина роботи менеджера.

Нами визначений прямий зв'язок між креативністю та комунікативно-організаторськими здібностями студентів-менеджерів. По закінченні навчання, вони як у мисленнєвій діяльності, так і у спілкуванні з людьми схильні проявляти підвищену креативність, нестандартний підхід до вирішення проблемних ситуацій. Хоча нами визначені особливості креативності та комунікативних і організаторських умінь студентів-менеджерів та їх взаємозв'язку, питання більш глибокого та систематичного вивчення креативного аспекту професійної підготовки студентів-менеджерів залишається до кінця не вивченим, що і виступатиме предметом подальших досліджень автора.

Література

1. Волков И.В. Развитие личных потенциалов менеджеров в образовательном пространстве высшей школы: автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.07. «Педагогическая психология» / И.В.Волков. – Нижний Новгород, 2012. – 25 с.

2. Батоврина Е.В. Развитие креативности управленцев в процессе профессиональной подготовки: автореф. дис... канд. социол. наук: 22.00.08. «Социология управления» / Е.В.Батоврина. – Москва, 2007. – 26 с.

3. Карамушка Л.М. Психологія освітнього менеджменту : Навч. Посібник / Л.М. Карамушка. – К. : Либідь, 2004. –С. 14–31.

4. Осовська Г.В. Основи менеджменту. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Г.В.Осовська. – Київ : Кондор, 2003. – 556 с.

5. Помиткіна Л.В. Психологічні особливості підготовки менеджерів до діяльності в надзвичай-

них ситуаціях / Л.В.Помиткіна // Актуальні проблеми психології : Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С.Костюка АПН України / За ред. С.Д.Максименка. – К. : «Логос», 2007. – Т.7. – Вип. 13. – С. 124–128.

6. Семененко Л.В. Формування управлінських здібностей майбутніх менеджерів як чинник становлення психологічної культури / Л.В. Семененко // Психологічна культура : види, інваріанти, розвиток : монографія / відп. ред. Г.Є.Улунова. – Суми : ВВП «Мрія», 2014. – С. 342–359.

7. Тамбиева Б.Р. Личностные детерминанты психологической компетентности менеджера ресторана : автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.01. «Общая психология, психология личности, история психологии» / Б.Р.Тамбиева. – Сочи, 2011. – 25 с.

Literatura

1. Volkov I.V. Razvitie lichnyh potencialov menedzherov v obrazovatel›nom prostranstve vysshej shkoly: avtoref. dis... kand. psihol. nauk: 19.00.07. «Pedagogicheskaja psihologija» / I.V.Volkov. – Nizhnij Novgorod, 2012. – 25 s.

2. Batovrina E.V. Razvitie kreativnosti upravlencev v processe professional›noj podgotovki: avtoref. dis... kand. sociol. nauk: 22.00.08. «Sociologija upravlenija» / E.V.Batovrina. – Moskva, 2007. – 26 s.

3. Karamushka L.M. Psihologija osvitn›ogo menedzhmentu : Navch. Posibnik / L.M. Karamushka. – K. : Libid›, 2004. –S. 14–31.

4. Osovs›ka G.V. Osnovi menedzhmentu. Navchal›nij posibnik dlja studentiv vishhih navchal›nih zakladiv / G.V.Osovs›ka. – Kiïv : Kondor, 2003. – 556 s.

5. Pomitkina L.V. Psihologichni osoblivosti pidgotovki menedzheriv do dijal›nosti v nadzvichajnih situacijah / L.V.Pomitkina // Aktual›ni problemi psihologiï : Zbirnik naukovih prac› Institutu psihologiï imeni G.S.Kostjuka APN Ukraïni / Za red. S.D.Maksimenka. – K. : «Logos», 2007. – T.7. – Vip. 13. – S. 124–128.

6. Semenenko L.V. Formuvannja upravlins›kih zdibnostej majbutnih menedzheriv jak chinnik stanovlennja psihologichnoï kul›turi / L.V. Semenenko // Psihologichna kul›tura : vidi, invarianti, rozvitok : monografija / vidp. red. G.Є.Ulunova. – Sumi : VVP «Mrija», 2014. – S. 342–359.

7. Tambieva B.R. Lichnostnye determinanty psihologicheskoj kompetentnosti menedzhera restorana : avtoref. dis... kand. psihol. nauk: 19.00.01. «Obshhaja psihologija, psihologija lichnosti, istorija psihologii» / B.R.Tambieva. – Sochi, 2011. – 25 s.

Надійшла до редакції 19.01.2016